

Prirodna baština zavičaja kroz programe Centra za vizualnu kulturu djece i mladih Gradske knjižnice *Juraj Šižgorić* Šibenik i Međunarodnog dječjeg festivala Šibenik te suradnja s Javnom ustanovom NP *Krka*

Zdenka Bilušić, prof. likovne kulture

Gradska knjižnica Juraj Šižgorić Šibenik

zbilusic@knjiznica-sibenik.hr

Sažetak

Prirodna baština zavičaja stalna je i važna tema u programu rada Centra za vizualnu kulturu Gradske knjižnice *Juraj Šižgorić* Šibenik i Međunarodnog dječjeg festivala Šibenik, posebno njegova radioničkog programa i likovnih natječajeva za djecu hrvatskih dječjih vrtića i osnovnih škola. Sadržaji u svrhu upoznavanja prirodne baštine i razvijanja ljubavi prema njoj ostvaruju se kroz radioničke i programe integriranog rada i projektne nastave, te likovne natječaje.

Radionički programi u Centru za vizualnu kulturu Knjižnice, uz integriranu i projektnu nastavu, imaju za svrhu povezivanje sadržaja, što bi djeci trebalo omogućiti cjelovito uočavanje pojava, povezivanje znanja i uočavanje važnosti stečenog znanja za svakodnevni život. Sadržaji vezani uz prirodnu baštinu redom su podatni za koreliranje s likovnom kulturom, a u višim razredima osnovne škole dobar dio programa također se da vizualizirati upravo kroz sadržaje likovne kulture. To je bio glavni poticaj većini aktivnosti koje su se provodile u Centru za vizualnu kulturu djece i mladih Knjižnice i Međunarodnog dječjeg festivala Šibenik.

Izvanučionička nastava koja se preporučuje novim nastavnim planom i programom također je bila jedan od ključnih čimbenika u realizaciji brojnih ovakvih projekata. Svrha je takve nastave učenje otkrivanjem u neposrednoj životnoj stvarnosti, u kojem se učenici susreću s prirodnom baštinom. Pritom smo ostvarili izvrsnu suradnju s JU NP *Krka*, te drugim ustanovama i udrugama koje imaju za cilj očuvanje prirodne baštine.

Međunarodni dječji festival Šibenik kroz svoj bogati radionički program i tematske likovne natječaje kontinuirano potiče djecu i mlade na upoznavanje prirodne baštine i razvija ljubav prema njoj.

Ključne riječi: radionice, integrirani rad, projektna nastava, likovni natječaj, izvanučionička nastava, prirodna baština

Zaštićene biljne i životinjske vrste koje žive na našem području djeci su višestruko zanimljive i, premda su dio odgojno-obrazovnih nastavnih sadržaja od najranije dobi, nisu im u dovoljnoj mjeri poznate. Isto se odnosi i na naše etnografske i prirodne znamenitosti. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća počelo je intenzivnije korištenje prirodnih dobara, a pritisak gospodarskog razvoja se, unatoč tome što je prirodna baština većim dijelom zaštićena, nastavlja i danas. Te aktivnosti ostavile su, nažalost, na pojedinim mjestima u našem jedinstvenom krajobrazu trajne posljedice: onečišćenje zraka i vode, osiromašenje tla, smanjenje i uništenje staništa, nestanak pojedinih biljnih i životinjskih vrsta, nepovratnu devastaciju povijesnog i graditeljskog naslijeđa. Pritisak gospodarskog razvoja na zaštićenim prostorima nastavlja se i danas, stoga je prioritetna zadaća aktivna zaštita osjetljivih ekosustava kako bi se očuvala prirodna ravnoteža, biološka raznolikost te korištenje prirodnih dobara unutar održivoga gospodarskog razvitka. Zbog svega navedenog nužno je djecu još od najranije dobi upoznavati s prirodnim bogatstvom kojega smo baštinici i potrebom njegova čuvanja i zaštite.

Prirodna baština užeg i šireg zavičaja česta je tema i kontinuirano se obrađuje kroz programe Centra za vizualnu kulturu djece i mladih Gradske knjižnice *Juraj Šižgorić* Šibenik (u daljnjem tekstu Centar) i Međunarodnog dječjeg festivala Šibenik. Sadržaji u svrhu upoznavanja prirodne baštine i razvijanja ljubavi prema njoj ostvaruju se u Centru prvenstveno kroz radioničke programe, koji se provode permanentno, te programe integriranog rada i projektne nastave koji se dogovaraju i ostvaruju u suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama. Pritom se kao partneri pri realizaciji ovih sadržaja pojavljuju javne ustanove kojima je osnovna djelatnost očuvanje zaštićenih krajobrazova. Valja svakako spomenuti i likovne natječaje za djecu hrvatskih dječjih vrtića i osnovnih škola koji često za motiv imaju upravo prirodnu baštinu zavičaja. Svi ti sadržaji imaju za cilj prvenstveno upoznavanje prirodne baštine i razvijanje ljubavi prema njoj.

Jedan od takvih je natječaj koji svake godine raspisuje naš Centar uz Dan hrvatske knjige i Dan planeta Zemlje, u kojemu nastojimo objediniti ta dva značajna datuma zajedničkom temom. Jedan od takvih natječaja, ali i projekata koji posebno rado provodimo kroz projektnu nastavu i integrirani rad u suradnji s osnovnim školama, jest *Najnoviji strojevi*. Ova tema potaknuta je knjigom izuma i projekata *Machinae novae* (Novi strojevi) Fausta Vrančića, plodnog i svestranog Šibenčanina, ali i Europljanina, koji je živio u 16. stoljeću, autora, među ostalim, i *Rječnika pet najuglednijih europskih jezika*. U uvodu svojeg vizionarskog djela na polju tehničkih postignuća *Novi strojevi* Vrančić kaže da se moli da bi i drugi, u skladu sa svojim mogućnostima, nastavili dalje pronalaziti „kako bi se ove strojeve moglo napustiti, a druge primjenjivati“. Djeca su imala zadatak ilustrirati i opisati stroj pokretan nekim od alternativnih, obnovljivih izvora energije koji bi služio za održavanje čistoće okoliša ili kao pomoć čovjeku u različitim aktivnostima. Pritom su trebala odgovo-

riti na pitanje što je za njih „najnoviji stroj“, kao njihov izum, i potom svoju zamisao ilustrirati crnim flomasterom, olovkom ili tušem i perom. Uz crtež stroja na istom listu trebao se naći i njegov naziv, kratak opis i namjena. Faust Vrančić stalna je tema i inspiracija za naše projekte, pa tako ove godine uz 400. obljetnicu tiskanja njegovih *Novih strojeva* namjeravamo umnožiti aktivnosti vezane uz upoznavanje njegova djela.

Vrijedno je spomenuti i likovni natječaj ostvaren u suradnji s kulturno-ekološkom udrugom *Porart 2012.* o temi „Sretan vrt je...“ Željeli smo objediniti navedena dva važna dana u jednom likovnom zadatku: ilustraciji misli. Djeca su trebala samostalno odgovoriti na pitanje što je za njih „sretan vrt“ i potom svoju misao ilustrirati crnim flomasterom, olovkom ili tušem i perom. Pri tome, pojam „vrta“ trebalo je sagledavati u širem kontekstu: vrt je intimizirani simbol naše povezanosti s prirodom, on je bilo koje mjesto u kojem se taj odnos duboko doživljava sretanim mislima pripadnosti. Vrt je mogao predstavljati cjelokupnu izmaštanu utopiju očuvane prirode kao cjeline u kojoj su sva živa bića neraskidivo povezana, a čovjek s njima živi u skladu, ne u sukobu; mogao je biti dragocjen pejzaž prirodnoga krajoлика koji nalazimo u svojem zavičaju, nacionalni park, park prirode, šuma, livada s ljekovitim travama i divljim cvijećem, perivoj ili vrt obiteljske kuće... U traganju za odgovorom i pronalaženju motiva „sretnog vrta“ ključno je bilo empatijski pobuditi u djeci taj osjećaj povezanosti i zadovoljstva koji iz njega proizlazi. Likovni je zadatak bio da linearno izraze, ilustriraju ideju sretnog vrta ili njegova dijela, uz rukopisni tekst s dorečenom misli „Sretan vrt je...“ smješten u gornjem ili donjem dijelu lista. Odaziv na natječaj bio je izvrstan, a izložba je ponovljena na Međunarodnom dječjem festivalu 2012. godine.

Ovo su samo dva primjera navedenih aktivnosti koje naš Centar, osim samostalno, provodi i u suradnji s Međunarodnim dječjim festivalom Šibenik. Primjerice, 2011. godine raspisali smo natječaj za zastavice plamence s motivom cvijeta. Djeca su po promatranju crtala cvijet iz vrtićkog dvorišta, prirode ili iz vaze, a potom ih se slikalo na zastavici. Prispjeli radovi bili su izloženi na uličnoj izložbi zastavica, koja je od tada postala tradicijom. Isto tako, kao motiv festivalskih likovnih natječaja našle su se životinje u različitim likovnim tehnikama. Osim kao tema natječaja, prirodna baština stalan je i nezaobilazan sadržaj bogatog festivalskog radioničkog programa. Svaki od voditelja obrađuje je u skladu sa svojim umjetničkim vokabularom i iskustvom. Pritom je vrijedno istaknuti kao posebno zanimljiv primjer radionicu jednostavnog naziva *Slama*, na kojoj se sve izrađivalo od slame. Voditelj, *land artist* iz Osijeka Nikola Faller, uvukao je djecu iz dalmatinskog podneblja, koja više nemaju čest doticaj s tim prirodnim materijalom, u arhaičan, mističan, čaroban i mirisan svijet. Oduševljenje je bilo obostrano. Tijekom stvaralačkog radioničkog procesa djeca dobivaju nove spoznaje, otvaraju vrata novih svjetova, a voditelji, pogotovu oni koji nisu pedagozi po vokaciji, u sinergiji s najmlađima stječu posve nova i vrijedna

iskustva. Posebno su zanimljive radionice čiji su voditelji stranci. Dobar je primjer radionica pod nazivom *Eteami*. Riječ je o tradicionalnoj japanskoj slikarskoj tehnici u kojoj se za motiv uzima sezonsko voće i povrće, a ujedno se uči i kaligrafija. Našoj je djeci susret s tako dalekom i egzotičnom kulturom bio prvorazredno i iznimno zanimljivo iskustvo i dokaz kako umjetnost najlakše preskače granice.

Prirodna baština zavičaja tema je koju posebno često i rado obrađujemo u suradnji s Javnom ustanovom NP *Krka*. NP *Krka* jedan je od dvaju nacionalnih parkova na području Šibensko-kninske županije i time se naša županija svrstava u red najbogatijih prirodnih dobara. Da bi se osigurala prirodna ravnoteža ekosustava i korištenje prirodnih dobara u okviru održivoga gospodarskog razvitka, prioritetan je zadatak očuvanje kakvoće vode rijeke Krke i Čikole, što je ujedno i uvjet za rast fitogene sedre i jamstvo za opstojnost slapova koji su temelj biološke raznolikosti vrsta i staništa te okosnica hidrogeološke i pejzažne slike NP *Krka*. To i ugroženost pojedinih vrsta bili su polazna točka za promišljanje o vizualno atraktivnim edukativnim materijalima za djecu koji bi im se nudili u svrhu upoznavanja, ali i potrebom očuvanja baštine parka. Kao jedna od značajnih aktivnosti u svrhu aktivne zaštite očuvanja ekosustava rijeke Krke pojavljuje se edukativna komponenta. Upravo će o njoj biti više riječi u sljedećem tekstu. Ovdje su predložena dva takva sadržaja: slikovnica *Putovanje kornjače Grozdane* i edukativno-zabavna igra u svrhu upoznavanja zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta koje žive na području NP *Krka*, te etnografskih i prirodnih znamenitosti.

U slikovnici *Putovanje kornjače Grozdane* glavna junakinja vodi nas slijedom događaja, djeci razumljivim jezikom, kroz područje parka i upoznaje nas sa svim značajnim životinjskim i biljnim vrstama te lokalitetima. Sedreni slapovi rijeke Krke osnovni su fenomen i okosnica današnje slike Nacionalnog parka *Krka*. Upravo zbog toga ovo je područje izrazito bogato špiljama i jamama u kojima obitavaju brojne zaštićene vrste. Najpoznatije među njima su čovječja ribica i dugonogi šišmiš. Uz kornjaču, koja je glavna junakinja ove priče, i navedenih čovječje ribice i dugonogog šišmiša, tu se pojavljuju i brojne druge životinjske vrste poput puha, vidre, djetlića, vjeverice, zelembaća, gatalinke, orla, vepra, krijesnice, jazavca, bjelouške, pjegavog daždevnjaka i drugih.

Edukativno-zabavna igra u svrhu upoznavanja zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta koje žive na području NP *Krka*, te etnografskih i prirodnih znamenitosti, koncipirana je poput klasičnih igara na tabli – pobjeđuje onaj tko prvi dođe od starta do cilja.

Grafički je tako oblikovana i ilustrirana da je mogu igrati djeca različitih uzrasta i nacionalnosti. Ne sadrži nikakav tekst, nema verbalnih, nego samo vizualne informacije u obliku piktograma sa zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama s područja Nacionalnog parka *Krka* koje su podijeljene u tri skupine, te

su na borduri polja za igru označene crvenom, žutom i plavom bojom. Tu su i tri najljepša i najpoznatija slapa Krke na narančastoj podlozi, tri etnografska elementa na ljubičastoj i tri kulturno-povijesna lokaliteta na zelenoj podlozi. Polje – prostor za igru stilizirani je prikaz šetnice na Skradinskom buku. Dimenzije platna na kojemu se igra su 3 x 2,5 metara, što djeci omogućuje da budu živi igrači – pijuni ili da za pijune koriste jastučiće u različitim bojama koje pomiču po polju, a pritom mogu na njima i sjediti. Igra se igra tako što se baca kocka koja na svakoj stranici ima različitu boju: crvenu, narančastu, žutu, zelenu, plavu i ljubičastu. Ako igrač dobije crvenu, žutu ili plavu, kreće od startne pozicije, vodenice, do prve biljke ili životinje u boji koju je dobio. Kako na igračem polju nisu označene boje, mora gledati na borduru, rub igre, i tražiti odgovarajuću biljku ili životinju. To je prilika da nauči i upozna te vrste, a ako je u igru uključen animator, on pritom može i pomoći u zabavno-edukativnom smislu. Ako igrač dobije narančasto, ubrzava, odnosno preskače na sljedeće narančasto polje. Dobije li ljubičasto, vraća se natrag na prethodno ljubičasto polje ili na start. Ako dobije zeleno, ostaje na mjestu jer piktograma iz zelenih polja nema na igračoj plohi. Ova pravila omogućavaju dinamičnu i zabavnu te poučnu igru dvoje do šestero igrača.

Bilušić, Zdenka završila je Akademiju likovnih umjetnosti u Sarajevu. U Gradskoj knjižnici *Juraj Šižgorić* Šibenik vodi Centar za vizualnu kulturu djece i mladih te uređuje izložbene programe. Godinama redovito surađuje s Međunarodnim dječjim festivalom Šibenik, na kojemu od 1995. vodi likovne i lutkarske radionice za djecu, a već 12 godina urednica je festivalskog radioničkog programa i autorica dječjih likovnih natječaja za hrvatske osnovne škole i dječje vrtiće. Čitav svoj radni vijek radi s djecom i za djecu.

Strast joj je lutkarstvo, slikarstvo joj je ljubav i zvanje, a ilustracija izazov. Autorica je triju slikovnica, brojnih edukativnih priručnika za djecu i koautorica udžbenika za likovnu kulturu *Pogled potez* za učenike od petog do osmog razreda osnovne škole u izdanju „Profila“. Pokrenula je i vodi lutkarsku družinu Putujuće lutkarsko kazalište *Faust*, koje povremeno djeluje od 2003. godine. Izlagala je samostalno i na brojnim skupnim izložbama slika, ilustracija i maski.